

Ferenczi Enikő

Harmat

(II.)

Részlet a *Szarvasűnő népe* című regényből

Ritkán látogatja Bese télvíz idején a szomszédokat, azok toppanak be hozzájuk minduntalan, hogy kikérjék Érd és Bese tanácsát ügyes-bajos dolgaikban. A beszélgetés ürügyén aztán ott ragadnak... Havas subájukat mindig a ház előtt hagyják — nem kell őket erre figyelmeztetni már —, hogy ne odabent *oh*adjon le róluk a hó. Nem bánják, ha beléjük költözik is a hideg, amikor visszaveszik. Annyira tartanak tőle. Mert nem tehet megjegyzést, csúnyán néz rájuk, hogy a tekintetéből mindenképpen *oh*assanak.

„Csak ülnek a házi tűzhely mellett”, elevenítette fel, „odaböknék olykor egymásnak egy-két szót, azt is kurtán-furcsán, aztán megint hosszasan hallgatnak. Mintha valamilyen inas húst csócsálnának folyton-folyvást, ami gátolná őket a beszédben. Azt sem veszik jó néven olyankor, ha rászólok a gyermekekre, pedig illik fegyelmezni őket, ha lármáznak. — Kézmozdulattal és tekintettel, intett már le Bese számtalanszor. — Nehéz megszoknom, mert másképpen volt Jordon. Tudom, hogy vendégfogadáskor asszonynak és gyermeknek egyaránt „hallgass” a neve, hogy ne fárasssa a férfibeszédet. De bár úgy társalognának, amiképpen mi, asszonyok tesszük! Ámde, mintha éppenséggel fájna nekik a beszéd, csak üldögélnek csendben. Úgy látszik, kevés szóból is jól megértik egymást! Vagy inkább örökösen a *nyíl nyelvén* beszélnének? De úgy csupán az ellenséggel lehet! — Pusztán akkor hangolódnak jókedvre, csak akkor szabad a gyermekeknek zsvajogniuk, amikor a jóban-rosszban kitartó testvérpár toppan be hozzánk és megannyi pajkos móka, virágos jókedv ömlik féktelenül a szájukból. Bese ajka sem zárul olyankor össze a szigorúságtól. Tekintélye megtartása miatt azonban csak fokozatosan enged fel: előbb csak úgy tessék-lássék mosolyog, később azonban már teljes szívvel-lélekkel nevet. Akkorákat kacag olykor, hogy még a könnye is kicsordul tőle.

Miért is nem lehet mindig vidámságban élni? Úgy még a munka sem fárasztó!”

Mindennapi gondjaikról beszéltek folyton-folyvást az asszonyok, amiképp közös elfoglaltságaikkor szoktak. Szerka a vadászat fogásait latolgatta; Iza a napok óta tartó melegeiről panaszkodott, gyakran fájt a feje szegénynek, nemsokára szülnie kell, nehezére esett már a mosás a nagy hasa miatt; Uzon a csecsemője hajnalig tartó sírását emlegette több ízben; Órke a kígyó marta kesely lovát siratta újólag, hogy alig győzték vigasztalni miatta. Már-már a gyermekeikről is megfe-

---

---

ledkeztek beszéd közben. Mindig ezt tették, ha tudták, hogy idősebb leánykák anyáskodnak fölöttük. „Amíg nem sírnak, rendben vannak”, mondogatták. „Ha pedig baj van, akkor úgylis azonnal jeleznek.” Higgadtak és tapasztaltak voltak, hisz legalább négy-öt gyermeke volt már mindegyiküknek.

Meg sem várták, hogy a másik befejezze a mondókáját, máris a magukéval hozakodtak elő. Türelmetlenek voltak, hogy mindent, ami a begyükben volt, mielőbb kitálaljanak. Jó hangosan tették, hogy a folyó csobogását túlharsogják. Nem voltak titkaik egymás előtt: ugyanazt az életet éltek valamennyien. Születésüktől halálukig folytonosan részt vettek egymás életében. Csak *arról* az éjjeli dologról nem beszéltek, amelyikbe valamikor leánykorukban avatták be őket. Nem illett egymás között kiteregetni *azt*. Szent és titokzatos, akár a hozzá fűződő szertartás. No meg aztán hallgatási fogadalmat is tettek beavatásukkor, hogy az óvó tárgyak, a kimért erejű szerek, a kibogozhatatlan értelmű igék, a testükre festett jelek gyümölcsözőbben hassanak.

Hadd borítsa az éjszaka rejtelmekkel teli leple *azt*! Úgy igazabb! Úgy szebb!

Délutánra várták vissza a tegnap vadászatra indult *férfiakat* és *fiatal fűkat*. Ad-digra a ruháknak is meg kell száradniuk a köveken, mert akkor mindenki a lakoma előkészítésével lesz már elfoglalva. Hamarosan kijelölték egymás között, hogy kinek mi lesz a dolga. Észrevették, sokkal jobban megy a munka, ha körforrásban végzik a teendőiket, úgy, ahogyan a földjeiket is váltakozva vetik be ezzel-azzal. Ha kölest természetnek egy részen az egyik esztendőben, lencsére váltanak ott át a következőben. Még a peres földet sem szántják fel az irtás utáni első évben. Hadd pihenjen! Úgy jobban terem.

„Mielőbb fel kell majd dolgoznunk a *bűst*!”, gondolta Harmat. „Nem áll el so-kaig ebben a rekkenő *bőségben*. Addig *bűsön* tartjuk a *gödörben*, nem bánthatják ott az égi és földi *dögevők*.”

Katlanban főzik majd meg az esti lakomához kiszemelt vadat. Sok hagymával és fűszerrel. Olyan húsételt párolhatnak csupán, amelyikbe növényi rész is kerül. A hússütés kizárólag a férfiak dolga, úgy, ahogy a nyúzás és az állat tagjainak a feldarabolása is. — „Zsálya-, menta- és tárkonylevelekkel ízesítjük”, gondolt a leggyakrabban használt füvekre. Olykor *méz*et is csöpögtetnek a fortyogó ételbe. No, meg mindenféle kellemes *íz*eket adó vastagabb gyökereket, édes gumókat, féreghajtó fakérget, savanykás leveleket, gyógyító mézgát tesznek belé, de még pörkölt rügyet is tavasszal. Mikor mi van éppen... Ami nem fogy el, azt az újabb főzettel együtt fogják majd megaszalni, porrá zúzni és nagyhasú edényekben tárolni. Téli táplálékuk javát adja, a füstölt és a sózott mellett. Időben kell az ét-készletek felhalmozásáról gondoskodniuk! Különben nem vészelik *túl* a hosszú *teleket*.

Járattal összekötött kettős földalatti üregben¹ szokták megfüstölni a húsfélét: az egyikben a tartósítandó hús van szellős fűzfakasokban, a másikban pedig tüzet raknak. Tardos végzi ezt. Ő tudja, melyik a legjobb fa hozzá, mekkora tüzet kell égetni, mennyi ideig kell a húsdarabokat füstölni. Máris magával viszi a legnagyobbik fiát, hogy tudása legjavába beavassa. Nem szakadhat meg a tapasztalat fonala!

Sózással is hosszú ideig eláll a hús. A Bodék kifogta halat teszik így el télire. Fehérvárról szerzik be a sót, akárcsak a többi Béga-menti falu. Kereskedők szállítják csónakjaikon a városba, akik azt mesélik a városban: fehéres buckákban fekszik a rengeteg só a Bor torkolata² táján, zsákokba kell meregetni és Fehérvárra kell vinni *csupán*. „Sóút”-ként is emlegetik a partmenti „fehérvárit”, mert a bakhát³ kiszáradt sárga fűcsíkja mutatja véges-végig az oda-vissza utat, ugyanis mindig csöpög a sós lé a szekerekre rakott átmedvesedett kenderzsákokból és a sűrű fonatú gyékényládákból.

Milyen türelmetlenül is várják már hóolvadás táján a kikeletet, hogy valamiféle zöldet is faljanak végre: paréjt, csalánt, katángot, komlót, porcsint, monyát⁴, raponcot⁵..., hiszen hosszú téli hónapokig, nap nap után ugyanazt a sózott, füstölt és porrá tört szárított húst, köleslepényt, kását és lencsét eszik. Torkig vannak már télutókor a száraz ételekkel, de nem szabad elégedetlenkedniük addig, amíg van mit a szájukhoz vigyenek, hisz a zúgolódásnak mindig rossz a vége. No meg azt sem szabad elfelejteni, hogy fakérget, makkot, mindenféle férget és bogarat is evett már ínséges időben a nemzetsége. „Sűrűn kell hálát rebegnünk Ég-úrnak, hogy régóta nem volt aszály, jégverés vagy áradás és nem kellett a falu vészirtalékához nyúlnunk. Való igaz, a csapásokat távoltartó *vasbaltát* mindig akkor és úgy használjuk, ahogy az őseink hagyományozták, ahogy Tas a lelkünkre kötötte, nehogy magunkra haragítsuk a gonosz szellemeket.” — Bármennyire zsémbelnek is a téli étkek egyhangúságáért, nem feledkezhetnek meg arról, hogy milyen jó felmelegedni a forró vízbe szórt húspor levétől! Még a hasukat is elcsapják a beléje áztatott tarhonyától vagy lebbencstől⁶. Sosem unják meg. El se tudnák képzelni nélküle az életüket. Reggeltől-estig azt innák a gyermekek! Talán

¹ Szarmata település füstölögödrét tárták fel nemrégiben Magyarországon (www.magyarmuzeumok.hu/archivum/pdf/2007_1.pdf)

² Hérodotosz azt írta, hogy a Borüszthenész „torkolatánál önmagától jegecesül nagy mennyiségű só.” (IV. 53)

³ Két szekérkeréknyom közötti domborulat

⁴ Turbolyarépa (*Chaerophyllum bulbosum*)

⁵ *Campanula rapunculus*

⁶ A sajátosan magyar száraztészta (más néven „csusza”) korai formájában darabos laskaféle lehetett, igen hasonlít a tömjén (arabul *al lubbán*, Libanon neve a tömjénnel való kereskedelemről származik) mézgájának megszilárdult apró és síkos (csúsós) darabjaihoz, neve közel-keleti eredetű lehet

még Borkútja vize helyett is, ha engedné... Mindamellet meleg napokon is éppannyira hasznos! Bárhová és akármennyi időre mennek is el a férfiak, mindig visznek belőle a nyeregpárnához kötött étkezacskóban. Egy-két adagnyi, egy kis tarsolyban, az övükön is *fityeg*, hogy kéznél legyen, ha netalántán a lóról leszállni kényszerülnének. *Éteük* és *italuk* egyszerre. *Ivócsészéjük vízében*, akár hús, akár meleg, mindenkor feloldhatnak néhány csipetnyit belőle. Bárhol vannak is, azonnal elcsitul az éhük, szomjuk tőle. Erőt ad. Hidegben felmelegíti, nyáron pedig lehűti őket. Nem szólva arról, hogy mindenkor a *szájuk* ügyében van.

Két asszonytársával a gyökerek felaprítását vállalta, hisz a legutóbbi vadászlatkoma után az ételosztás sora volt rajta. A nagylányok is segítenek majd nekik ebben: korán kell őket jó munkára szoktatni.

Olyan a falu élete, mint egy nyüzsgő méhkasé: pontosan kijelölt helye van benne mindenkinek. Egytől egyig valamennyien dolgozó méhek. Mindenki tudja, mit kell tennie és mindenki pontosan a feladatát teszi! Maguk között nem túrnek heréket. A munkaképtelen vének és a magatehetetlen kicsinyek gyámolítása azonban a közösség kötelessége. Senki sem háborog miatta, nyilvánvalóan, hisz az egyik ledolgozta már élete javát; a másik pedig felnőttkorában fogja azt cselekedni, amit most a szüleitől lát.

Megállt a mosással egy pillanatra és a gyermekzsivajgás felé tekintett: már-már túlkiabálta a folyót. Jobb, ha nem merül el annyira a gondolataiba s időnként szemmel tartja őket, hisz az a két-három nagyobbacska leányka nem képes egyszerre figyelni mindegyik kicsire. Eddig is sok baleset történt a víz körül. Lám, Bese fiacskája is hogyan, hogyan nem, évekkal ezelőtt a zajló folyóba esett. Vajon senki sem ügyelt rá? Vagy netán valamilyen gonosz szem szegeződött volna rá? De attól inkább kiszáradt volna! Hol volt az óvó tárgy?

Jobb, ha nem foglalkozik véle! Különbem sem szabad *részleteiben* megidézni a *rosszat*! Hisz az egy újabb bajt hívhat életre! Abból pedig mindig bőven akad. Nem úgy a jóból. Azt állandóan csalogatni kell, hogy hozzájuk is valahára betévedjen és hosszasan élvezze a vendégszeretetüket...

(Folytatjuk)
